

Vytautas Mačernis - jaunos, egzistencializmo sukaustytos sielos pavyzdys. Tragiškos lemties poetas, gyvenęs vos dvidešimt trejus metus, amžiams išlikęs kaip filosofškumo, brandumo, sielos raudos ir nuolatinio klausimo „Kas aš esu?“ puoselėtojas. Poetas užaugo daugiavaikėje šeimoje (iš trylikos užaugo tik septyni). Gimus Vytautui, motina, troškusi dukters, taip ir niekada neprisirišo prie sūnaus, į jį kreipdavo mažiau dėmesio nei į kitus. Manau, kad ši sunkiai prieinama meilė iš, teoriškai, ypač vaikystėje, žmogui artimiausios sielos, V.Mačernį ir suformavo kaip tylų, savo mintyse paskendusį jaunuolį. Poetas savo kūrybą užbaigė tokiam amžiuje, kai daugelis kitų ją tik pradeda. Mes niekada nebepamatysime iki galo suformuotos jo filosofinės pozicijos, neišgirsime iš patirties gautų atsakymų į jaunystėje iškeltus klausimus. Kadangi didžioji dalis kūrinių parašyti utopijos ieškojimo viršūnėje - paauglystėje ir ankstyvojoje jaunystėje, V.Mačernis sugeba atsiskleisti ir susitapatinti su lygiai tokiais pačiais kaip ir jis: pasiklydusiais, prasmės siekiančiais žmonėmis - net ir po daugiau nei aštuoniasdešimt metų. Jo poezija sugeba žmogų sukaustyti, o lengvas paslaptینگumas, mistifikavimas užkabina žmogų ir priverčia jį giliau pažiūrėti į patį save. V.Mačernio kūryba nėra raktas į egzistencinių klausimų atsakymus, tai labiau langas į sumišusio, tragiškai užkoduoto jaunuolio sielą, kurio kančios, vidinis pyktis ir pažinimas padeda kitam, nerandančiam tinkamų žodžių tą atskleisti ir išreikšti. Jo poezijai įtaką darė ir nepavykusi meilė, Antrojo pasaulinio karo metu svarbą įgavusios sąvokos, tokios kaip rasė, prigimtis, esybė, taip pat pasaulyje vykusios etninės atrankos, mano manymu, glaudžiai siejasi su jo aprašomomis filosofinėmis idėjomis apie būtį.

Sonetų ciklas „Metai“- V.Mačernio neužbaigtas šedevras. Jo idėja aprašyti filosofinės žmogaus būsenas ir kaitą metų laikais buvo vienas ambicingiausių sumanymų. Nors cikliškumą ir kelionę per metų laikus mes matome jau ankstyvesniuose kūriniuose, tokiuose kaip Donelaičio didaktinė epinė poema „Metai“, tačiau V.Mačernis buvo vienas pirmųjų, aprašęs žmogaus dvasinę kaitą ir gamtos cikliškumo poveikį žmogaus būsenai, jo emocijoms. Su šiuo kūriniu mes, skaitytojai, kartu keliaujame poeto mąstymo labirintais paskutiniais jo gyvenimo metais. Nors sonetų lyrinis subjektas nėra tiesiogiai įvardintas, dažnai išvelgiamos paralelės, tiesiogiai susijusios su pačiu V.Mačerniu, todėl iš dalies ciklas „Metai“ tampa tiek poeto dienoraščiu, tiek poeto autobiografijos dokumentacija, kurioje galime giliau pažvelgti į jo akimis matomą pasaulį.

Žiemos sonetai

28

Norėčiau jums kaip knygą nuo pradžios atskleisti
Save ir visą perskaityti ištisai.
Bet mano knygos puslapiai taip išsisklaistę:
Jos galo ir pradžios neberandu patsai.

Negaila jos... Ji nuobodi kaip visos knygos,
Gyvenimo rašytos žmogiškon širdin,
Ir ką paaiškins tie periodai nelygūs,
Ta jų gaida, kaskart vis krintanti žemyn.

Bet kas gi aš esu?.. Jūs norite žinoti...
– Turbūt kažkoks keistų troškimų lydinys,–
Ne vienas, į mane pažvelgęs, pasakys.

Taip! Trokštu – nes esu gyvenimo besotis –
Gyvent, gyvent, visus kaskart mylėt labiau,
Galbūt ir dar ko nors... Argi aš pats žinau...

Šarnelė, 1944.II.13

Pirmas bendras įspūdis

28 „Žiemos sonetas“ jau nuo pat pirmos eilutės sukelia išpažinties, dienoraščio jausmą. Tai yra intymus tekstas, kuriame tiesiogiai kreipiamasi į skaitytoją. Čia lyrinis subjektas save lygina su netolygiai išsidėsčiusia knyga (poetas dažnai aprašo daiktus, kurie yra šalia jo ar kuriuos pamato sapnuose, vizijose, todėl toks gyvybės suteikimas objektams yra dažnai pasikartojanti tema jo kūryboje), taip atskleisdamas savo vidinį sąmyšį, išgyvenamą krizę. Tačiau sonetas baigiamas šiočia tokia priešprieša prieš tai pasakytoms mintims, taip sukeliant gyvybingą, vilties suteikiantį atspalvį, bet ir toliau subtiliai išlaikant vidinio konflikto, egzistencinio išgyvenimo tematiką. Paskutiniame posme išreikštas noras gyventi suteikia tekstui unikalią, bet kartu ir universalią mintį nuolat siekti daugiau ir neleisti viduje jaučiamai nežinomybei ir struktūros stakai privesti žmogų prie dar didesnės nevilties ar net savižudybės.

Rūšis, žanras, literatūros srovė

Šis kūrinys priklauso išpažintinei lyrikai. Pats sonetas (14 eilučių lyrikos žanro eilėraštis, turintis griežtas taisykles) primena V.Mačernio vidinį monologą, kuriame jis per lyrinį subjektą atskleidžia savo išgyvenimus. Šis tekstas atviras, gilus, subjektyvus. Mačernio sonetai yra savotiškai struktūrizuoti, dažniausiai jis rašydavo itališkojo tipo sonetus, kuriuose yra du ketureiliai ir du trieiliai posmai, bet poetas labai retai akcentuodavo kanonus ar eilučių lygumą, todėl jo parašyti sonetai buvo žymiai unikalesni, pritraukiantys dėmesį.

Struktūra ir individualus santykis su sonetu

Sonete išvelgiau tris dalis: pirmas ir antras posmai, trečias (slenkstinis) posmas ir ketvirtas (vilties) posmas. Pirmuose dviejuose posmuose kalbama apie norėjimą, bet negalėjimą atsiskleisti, klaidžiojimą savyje, vidinio supratimo trūkumą, gyvenimo nepastovumą ir sudėtingus gyvenimo etapus, kurie neigiamai paveikia tolimesnius veiksmus ir lyrinio subjekto mąstyseną. Eilutės yra nelygios, rimas nėra tolygus, labiau laisvas, kuriamas su pauzėmis, kurios dažniausiai atsiranda po trumpų eilučių. Įdomu tai, jog šiuose posmuose intonacija nėra privaloma, kad išgirstum žodžių persipynimus, jų žaismą, nes, net monotoniškai perskaičius pirmus du posmus, mūsų smegenys tiesiogiai atpažįsta rimą. Manau, kad šis rimas buvo sąmoningas - specifiškai sukurtas pirmuose dviejuose posmuose, taip pritraukiant skaitytoją, gal net poezijos nemėgstančio dėmesį.

Šie du posmai mane įtraukė lygiai taip pat, per rimą, tačiau norėčiau paminėti, kad V.Mačernis sugeba tiksliai pavaizduoti jauno žmogaus nepastovumą, minčių šokinėjimus ir savivertės stoką, taip jaunam skaitytojui, man, leisdamas susitapatinti su lyrinio subjektu. Trečiame posme iškeliamas egzistencinis klausimas: „Bet kas gi aš esu?“ Vėliau yra įtraukiami savikritikos komentarai, atsižvelgiama/aprašoma aplinkinių nuomonė ir yra atskleidžiamas lyrinio subjekto požiūris į patį save. Šis posmas eilėraštyje yra lyg slenkstis tarp išgyvenamos egzistencijos nežinomybės ir noro gyventi bei patirti daugiau. Šiame posme pasiekiamas krizės pikas, bet kartu atidaromos durys į vilties ir noro gyventi kupiną ketvirtąjį posmą. Manau, kad šis posmas iš dalies gilinasi į jauno žmogaus vidų. Trečias posmas sugeba tiksliai reprezentuoti jausmus, kuriuos patiria jaunas žmogus. Nuo vietos pasaulyje ieškojimo iki savikritikos ir į kitų nuomones atsižvelgimo - šis posmas apima didžiąją dalį jausmų, kuriuos patiria jauni žmonės. Šis posmas pasižymi nutylėjimais, susimąstymais, menamąja tiesiogine kalba, dėl kurios poetas pavaizduoja tam tikrą vidinį pokalbį su pačiu savimi. Šio posmo energija labiausiai slegianti iš visų, tačiau taip ji suteikia ketvirtam posmui dar didesnę įspūdį, drastiškesnę nuotaikos pokytį. Ketvirtas posmas kūriniui suteikia kitokią - vilties kupiną šviesą. Lyrinis subjektas, nors ir sumišęs, suvokia, kad nori gyventi ir toliau patirti, ieškoti kažko daugiau ir siekti aukštumų, kurių jis pats dar neapsibrėžė. Žinant V.Mačernio biografiją ir tragišką lemtį, šis posmas man sukėlė didžiausią susimąstymą. Nors energija tampa pozityvi ir pakelia ūpą bei parodo bent šio tokį tikėjimą, kad lyrinio subjekto laukia geresnė ateitis, kad jis nepasiduos ir toliau gyvens dėl noro pažinti, toliau viltingai žiūrės į pasaulį ir tęs prasmės ieškojimo paieškas, tai priverčia susimąstyti ir iškelti klausimą: kiek daugiau parašęs, kiek daugiau išsimokslinęs būtų jis, jei ne poeto ankstyva mirtis? Šiame sonete sukurama dvilypė struktūra tarp vilties ir tarp amžinai slegiančios nežinomybės, kuri ne vieną priveda prie išprotėjimo slenkščio. Manau, kad su savo struktūra šis sonetas nori praskaidrinti žiemos mėnesių sukeltą tamsą ir slegiančią nuotaiką - net ir patys tamsiausi laikai ar slegiančios mintys galų gale prašviesėja. Šią paralelę įžvelgiu ir dėl to, kad sonetas buvo parašytas paskutinį žiemos mėnesį, todėl iškilo mintis, kad gal Mačernis grįžo prie gamtos cikliškumo ir gamtos lėto pabudimo, taip savo lyriniam subjektui suteikdamas bent kruopelę šviesos, vilties, kad ateina šiltesni, geresni laikai.

Kontekstai, autoriaus įkvėpimas

Nors tuo metu buvo daug aktyviai rašančių filosofų, iš kurių V. Mačernis galėjo pasisemti įkvėpimo ar svarbiausių minčių, tačiau neižvelgiu specifiskai vieno filosofo ar filosofinės krypties, kuria jis rėmėsi. Visa jo kūryba yra tam tikrų fragmentų įsisavinimas ir perteikimas iš jauno žmogaus perspektyvos. Galėčiau akcentuoti tokius filosofus kaip Juozą Grinių ir Antaną Maceiną, kurie jo gyvenimo metais aktyviai publikavo lietuvišką filosofiją. Jų fenomenologinės mintys tiesiogiai atsispindi jaunojo poeto kūriniuose. Tačiau norėčiau pabrėžti, kad egzistenciniai klausimai žmonėms kilo net antikos laikais, todėl, manau, kad poetui, kaip ir kiekvienam žmogui, šis norėjimas išsiaiškinti gyvenimo prasmę yra įgimtas. Tai pat jo egzistencializmo dilema tiesiogiai kilo iš jo studijų, kadangi 1940m. Mačernis pasirinko filosofiją kaip pagrindinę savo specialybę ir taip galėjo praplėsti savo akiratį su panašius klausimus svarsčiusiais tiek poetais, tiek profesoriais, bet galų gale, manau, reikia akcentuoti tai, kad Vytauto Mačernio kūryba yra

jauno, susidūrusio su sunkiu gyvenimu ir nežinomybės kupino pasaulio atskleidimu, dariniai, kurie yra tiek individualūs, tiek universalūs kiekvieno jauno žmogaus gyvenime. Poetas labiausiai rėmėsi savo vidiniu pasauliu, o ne išorinėmis, kitų idėjomis. Jis gebėjo savo kūryboje atskleisti tiek save, tiek kiekvieną jauną žmogų ir taip išlaisvinti represuotas augančio žmogaus mintis.

Apibendrinimas

Vytauto Mačernio kūryba yra jauno žmogaus minčių balsas, kurio dėka sutrikę jauni žmonės gali atsisukti į jo kūrybą kaip į kelrodę vidinio sąmyšio paaiškinimui. Jo 28 „Žiemos sonetas“ - vienas gražiausių ir subtiliausių kūrinių. Gebėjimas per 4 posmus išreikšti 3 skirtingas pozicijas, būsenas, tiksliai pavaizduoti žmogiškąjį išgyvenimą ir jauno žmogaus mintis bei viską susieti su gamtos cikliškumu yra tikrai įspūdinga kūrinio charakteristika, su kuria dar nesu susidūrusi. Gebėjimas tokioje nedidelėje apimtyje nuosekliai apmąstyti tiek daug, bet ir palikti vietos skaitytojo interpretacijai yra vienas įdomiausių ypatumų, kurio nesu mačiusi nagrinėdama kitus eilėraščius. Ši kūryba savo jautrumu, filosofiniu gilumu ir atvirumu amžiais išliks kaip vidinio pasaulio analizavimo manifestas, kuris individualiai prisitaiko prie kiekvieno žmogaus ir jo išgyvenimų, taip palikdamas gilų įspūdį net ir tiems, kurie nesidomi poetu ar jo kūryba.